

Házi berkenye

www.azevfaja.hu

A házi berkenye rovarvilágát több tényező is befolyásolja. Először is, mint kisszámú elegendően előforduló fafaj többnyire olyan polifág rovarokkal találkozhatunk rajta, melyek gyakorlatilag mindent/bármit megrágnak (gyapjaslepkék, araszolók, bagolylepkék). Másodszor, a *Rosaceae* család igen népes, és az ilyen csoportokra jellemző a nagyszámú fitofág (növényevő) rovarközösség. Az egyes növényfajok kémiai összetétele csak kismértékben tér el, így a rovarok jobban tudnak alkalmazkodni hozzájuk (oligofágok). Harmadszor, az egyes berkenyefajok rovarközösségei között minimális különbség tapasztalható. Az itt leírt fajok közül szinte valamennyi megtalálható a többi berkenyén is. Nagyon alacsony azon fajok száma, melyek csak és kizárólag a házi berkenyén fordulnak elő.

Leveleken, hajtásokon előforduló rovarok

A körtelevel gubacsatka berkenyén előforduló változata (*Eriophyes pyri sorbi*) kezdetben sárga, később megbarnuló lapos gubacsokat okoz a levélen.

A vértetű (*Eriosoma lanigerum*) Észak-Amerikából behurcolt faj, mely a gyümölcsfák mellett a berkenyék gyökerén, tövi részein és vékonyabb ágain is szívogat. Szerencsére jelentősebb károkat – ellentétben a gyümölcsfajtákkal – nem okoz a berkenyéken.

A pajzstetvek közül talán a kaliforniai pajzstetűvel (*Diaspidiotus perniciosus*) találkozhatunk a leggyakrabban. Bár ez is polifág faj, a nőtény álltal az utódok védelmére létrehozott, folyamatosan növekvő pajzsai mind a leveleken, mind a vékonyabb hajtásokon

Choristoneura hebenstreitella lárva és lepke

kon előfordulnak. Ez a faj – a nevével ellentétben – ázsiai eredetű, melyet az ember mostanra már kozmopilitává tett. Ebbe a csoportba tartozik az ibolyaszínű pajzstetű (*Parlatoria oleae*) is, melynek előfordulásáról hazánkban még nincs tudomásunk, de a Mediterráneumban igen elterjedt, és megjelenésére számíthatunk a közeli jövőben.

Gyümölcsféléken, köztük a házi berkenye levelein is, gyakran találkozhatunk aknákkal. Ezt a rovarok több csoportja okozhatja.

A *Rhambus oxyacanthae* nevű bogárfaj nemzői például az ivarérettség eléréséig az aknázó ormányosokra (pl. bükk bolhaormányos) jellemző apró lyukakat rágnak a levéllemezbe. A nemző nyár vége felé rakja le petéit a levéllemezre (akár többet is egy levélre), a kikelő álcák aztán kígyózó aknákat készítenek a két epidermisz között egészen a levél őszi lehullásáig. A lárva a lehullott levélben tel el, ahol a következő tavasszal be is bábozódik. A bogarak május-júniusban repülnek.

Hosszú, kanyargós, csak alig szélesedő aknát készít a kígyóaknás ezüstmoly (*Lyonetia clerkella*) is. A galagonya törpemoly (*Stigmella hybnerella*) kezdetben keskeny kígyózó, majd foltaknává szélesedő aknát készít, míg a közeli rokon aranyzöld törpemoly (*Stigmella mespilicola*) gyorsan kiszélesedő kígyóaknát. A sátorosmolyok közül a kőkénylivel sátorosmoly (*Phyllonorycter oxyacanthae*) a levél fonákán készíti a levélkéket enyhén összehúzó foltaknáit, míg a mogyorólevél sátorosmoly (*P. coryli*), ami nevével ellentétben szintén gyakori berkenyéken, a levél felszínén.

A gyümölcsösökben kifejezetten sok kárt okozó szemes tükrösmoly (*Spilonota ocellana*) is előfordul a házi berkenyén. A nyár végén a levelekre lerakott petéből kikelő hernyók a leveleket,

illetve a terméseket fogyasztják, majd az áttelelés után tavasszal áttérnek a rügyekre. Inkább ez utóbbi kártétele lehet jelentős. A berkenyéken előfordul ugyan, de jelentős kártétele nem ismert.

Laza levélszövedékben, összeszött levelek, virágok és hajtások között táplálkoznak a sodrómolyok, mint például

Hedyia nubiferana lárva és lepke

a mogyorós sodrómoly (*Choristoneura hebenstreitella*), a rügsodró tükrösmoly (*Hedyia nubiferana*) vagy a ligeti sodrómoly (*Pandemis heparana*).

Az araszolók népes családjából (*Geometridae*) a polifág fajok elfogyasztják ugyan a leveleket, de nem a berkenyék a legfőbb gazdanövényeik. Talán a körös pettyesaraszoló (*Cyclophora porata*) a kivétel, amely a tölgyek és a nyír mellett kifejezetten szereti a berkenyefajokat is.

A szintén népes bagolylepkék (*Noctuidae*) közül a polifág mogyoróbagoly lepke (*Colocasia coryli*) két nemzedéke is kifejlődhet a leveleket fogyasztva. Inkább a kertekben található fákon telepszik meg egy másik bagolylepke faj (*Diloba caeruleocephala*), melynek jellegzetes kék fejű hernyói jól felismerhetővé teszik a fajt. Kezdetben a hernyók itt is a rügyeket fogyasztják, majd áttérnek a levelekre és végül a termésre. Szintén a bagolylepkékhez tartozó *Orthosia* fajokból több (*O. cruda*, *O. miniosa*, *O. gothica*) fogyasztja a berkenyék leveleit. A medvelepkék közül a közönséges medvelepke (*Arctia caya*) szőrös hernyóival találkozhatunk. Meleg, szá-

Diloba caeruleocephala lárva és lepke

raz nyarakon akár két generációja is ki-fejlődhet. Főleg kiritkult erdőkben, er-dőszegevényen gyakori ez a faj.

A nappali lepkék közül a galago-nyalepke (*Aporia crataegi*) hernyói gyakran táplálkoznak a házi berkenye leveleivel. A galagonyalepke előfordul többféle gyümölcsfán, nemcsak ker-tekben, hanem erdei környezetben is, de kifejezetten szereti a berkenyét.

A rendszertanilag a lepkéktől messze álló buzogányos levéldarazsak közül a *Trichiosoma sorbi* faj berkenyékre spe-cializálódott. A különböző gazdanövé-nyeken fejlődő *Trichiosoma* fajok elkü-lönítése azonban még szakembereknek is komoly feladatot jelent. A levéldara-zsak közül a *Pristiphora geniculata* ál-hernyói elsősorban a madárberkenye levélkéit rágják, de a házi berkenyén is megfigyelhetők, jellemzően kisebb cso-portokban. Európában ritkán okoz ká-rokat, de Észak-Amerika keleti parkvi-dékén, ahova behurcolták, jelentős ká-rosítóként tartják számon.

Életmód és rendszertani szempontból is külön csoportot képeznek a kabócák (*Cicadellidae*), 1-2 éves hajtáson szívoga-tó nemzökökkel lehet esetenként találkozni.

Vékonyabb ágakban, hajtásokban több ormányosbogár faj is kifejlődik (pl. *Magdalis ruficornis*). A nemzökök általában levélfogyasztók, míg az álcák a kéregre lerakott petékből kikelve berágják magu-kat a hajtás belsejébe, ahol a faanyaggal táplálkoznak. Itt telet át az álca és ta-vasszal itt is bábozódik. A bogarak május-júniusban repülnek. A hajtásvégi rügyek a kártétel miatt gyakran elszáradnak.

Virágon, termésen előforduló rovarok

Az előző részben felsorolt fajok egy ré-sze a levelek mellett elfogyasztja a virá-got és a termést is.

Virágon és terméskezdeményen táplálkoznak a *Pammene spiniana* és *P. rbediella* hernyói.

A termés nem csak a kitűnő pálinka alapanyaga lehet. Nagyon sok rovarfaj is kifejlődik benne. Az ormányosboga-rakhoz tartozó apró termetű (3-5 mm)

kökényeszeleny (*Tatianaerhynchites aequatus*) nőténye a terméskezde-ményre rakja le petéit és azok a termés érésével párhuzamosan fejlődnek ki, meggátolva ezzel a teljes beérést és ko-rai terméshullást okozva. A lehullott, részben rothadásnak indult termésben fejezi be fejlődését a lárva, majd abból kibújva a talajban bábozódik.

Tatianaerhynchites aequatus

Cydia pomonella

Szintén a termésben fejlődhet ki a ber-kenye virágmoly (*Argyresthia conjugel-la*), vagy több sodrómoly (*Grapholitha janthiana*, *Rhopobota naevana*, *Hedya pruniana*) hernyója is. A gyakori alma-moly (*Cydia pomonella*) tipikus kerté-szeti kártevő, de hernyója előfordul a há-zi berkenye terméskezdeményeiben is.

A húsos termés magjában a magda-razsak (*Megastigmus* spp.) egyedei fej-

Rbagium mordax

lódhatnak ki. Ez a csoport a rózsafélék különböző fajaihoz erősen kötődik, az egyes gazdanövényeken többször elkü-lönülő fajok alakulnak ki. Szintén a magban fejlődik a galagonya magragó-moly (*Pammene rbediella*) hernyója.

Kéregben, fában előforduló rovarok

Gyümölcsfákon, így a házi berkenyén is, gyakori a nagy gyümölcsfaszú (*Scolytus mali*). Inkább elhanyagolt gyümölcsösökben tömeges, de onnan kiindulva nagyobb távolságokra is elre-pül, és megtalálja a házi berkenyét a kertekben, parkokban, de az erdőben is. A *Scolytus* fajokra jellemző egykarú, rostirányú anyamenete, illetve erre me-rőlegesen induló álcamenetei vannak. Hazánkban két generációja fejlődik ki.

A fában költő szúk közül a varratos bükkszúról (*Trypodendron domesticum*) jegyezték fel, hogy ritkán, de költ a ber-kenyék, ezen belül a házi berkenye fa-anyagában is. Szaporodásához speciális körülményeket igényel: még megfelelő-en magas nedvességtartalom, de csök-kent ellenálló képesség. Ezt csak a vala-milyen okból legyengült fákban találja meg, ezért előfordulása nem túl gyakori.

A díszbogarak közül a berkenye kar-csüdszobogár (*Agrilus mendax*) fordul elő, jellemző kéreg alatt kígyózó mene-teivel. Ritka reliktum fajról van szó, amely Európa nagy részén előfordul, Magyarország jelenlegi területén való jelenléte azonban bizonytalan.

A cincérek közül a gyakori polifág fajok álcáival és meneteivel találkozha-tunk (pl. kis hőscincér (*Cerambyx sco-poli*), cser töviscincér (*Rbagium mordax*), tarka égercincér (*Saperda scalaris*)), vagy néhány ritkább oligofág fajjal (*Eupogonocherus hispidulus*, *Oplasia fennica*, *Anaglyptus mysticus*).

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy bár a házi berkenye rovarvilága nem tér el jelentősen a többi berkenye rovarvilágától, változatosságával jelen-tősen hozzájárul a hazai erdők, parkok és kertek rovargazdagságához. 🌿

Fotók: Dr. Csóka György

Anaglyptus mysticus